

Information om traditionerna, finska

Tietoa perinteistä

Denna fil är ett komplement till ”Manual för utställning om föränderliga traditioner”, som kan laddas ner från KulturÖsterbottens materialbank, www.kulturosterbotten.fi/materialbank. Grundtexterna har gjorts på svenska, och även en fil med engelska översättningar kan laddas ner. Där kan även filen ”Österbottniska sägner om tomten” laddas ner, för den som vill veta mer om berättartraditioner om tomten.

Innehåll

Utvecklingslinje 1: julgåvor

- Joulupino s. 2
- Sisäänheitetyt joululahjat, vanhempi perinne s. 2
- Kotitekoiset joululahjat s. 3
- Sisäänheitetyt joululahjat, nuorempi perinne s. 3
- Massatuotannosta aineettomiin lahjoihin s. 4

Utvecklingslinje 2: Tomten och bocken

- Vanhat uskomukset tontuista Pohjanmaalla s. 5
- Naamiopukit Pohjanmaalla s. 6
- Joulupukki saapuu Pohjanmaalle s. 7
- Meidän ajan joulupukki s. 8

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling: Europa investerar i landsbygdsområden

Joulupino

1800-luvun alusta lähtien ruokapinoista tuli tärkeä osa joulunviettoa.

- Joulupinon perusta oli leivässä. Isommat leivät ja kakut asetettiin pinon alle ja pienemmät päälle.
- Ihan pinon päällimmäiseksi saatettiin asettaa esimerkiksi pullaa, juusto, omena tai voita.

Jouluinen ruokapino oli tavallaan tilan tapa jakaa joululahjoja.

- Se, mitä ruokapinossa oli, riippui siitä, kuinka varakas perhe oli ja millainen vuosi oli ruoanhankinnan suhteen ollut.
- Yhteiset ruokailuajat ovat olleet keskeinen osa jouluruokaperinnettä.

Sisäänheitetyt joululahjat, vanhempi perinne

Ruotsissa joululahjoja alettiin heittää koteihin sisään jo 1600-luvulta lähtien.

- Leikillinen, vähän ilkeä riimi kirjoitettiin lahjansaajasta ja kiinnitettiin se puuklapiin.

Ovelle jyskytettiin, huudettiin lahjansaajan nimi ja heitettiin puuklapi ovenraosta sisään taloon.

- Heittäjä halusi jäädä mahdollisimman näkymättömäksi ja juoksi siksi pois ennen kuin kukaan ehti nähdä häntä.

Pohjanmaalla lahjoja heitettiin taloihin jouluaattona, uuden vuoden aattona, loppiaisena ja nuutinpäivän aattona.

- Perinne kehittyi 1920-luvulla niin, että pienet lahjat, kuten lapaset, sidottiin kiinni puupinoon.
- Lahja saatettiin sitoa myös kaulahuiviin.

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling: Europa investerar i landsbygdsområden

Kotitekoiset joululahjat

Vanhemmat antoivat lapsilleen sellaisia joululahjoja, joi-
ta lapset tarvitsivat elämiseen kuten vaatteita, suksia, mutta
myös leikkikaluja.

- Joululahjat olivat osa omavaraistaloutta.

Sulhasenlahjat olivat myös tärkeä osa joulunaikaa.

- Ne olivat erityisen hienosti koristeltuja itsetehtyjä lahjoja kuten pel-
lavanauhoja tai henkselit.

Joululahjat olivat tavallisesti itse tehtyjä aina toisen maail-
man sodan päättymiseen asti, jonka jälkeen niitä alettiin yhä
enemmän ostaa valmiina kaupoista.

- 1950-luvulta lähtien tavaroiden massatuotannon tehostuessa keksit-
tiin myös lasten joululahja toivelistat.

Sisäänheitetyt joululahjat, nuorempi perinne

1900-luvun jälkipuoliskolla oli Pohjanmaalla tavallista, että
joululahjat heitettiin sisään taloihin pikkujouluna.

- Lahjat olivat tuolloin pieniä ja yleensä massatuotettuja.

Lähellä toisiaan asuvat lapset saattoivat heittää lahjat toisten-
sa koteihin.

- Heittäjä piiloutui hetkeksi, mutta kuului asiaan, että hänet löydettiin.
- Myös pikkujoulutonttu saattoi heittää sisään pieniä joululahjoja lap-
sille.

Massatuotannosta aineettomiin lahjoihin

1900-luvun loppupuolella joulunaikainen kaupankäynti kasvoi entisestään.

- Se, että sai hyvin paljon lahjoja, oli tuohon aikaan ihanne.
- 2000-luvulla aineettomat lahjat ovat kasvattaneet suosiotaan. Esimerkiksi lahjakortit ja matkalahjat.
- Yksi lahjan muoto voi olla antaa lahjaksi yhdessä vietetty tapahtuma tai elämys.

Joululahjoja annetaan myös hyväntekeväisyyteen vastapainona kestävämmälle kuluttamiselle.

- Vanha joulutapa on sekin, että huolehditaan, että kaikilla yhteiskunnassa – jopa eläimillä – on hyvä olla.
- Vuoden 2018 joululahja: Kierrätysvaate.

Vanhat uskomukset tontuista Pohjanmaalla

Tonttuja kutsuttiin ruotsinkielisellä Pohjanmaalla sanalla ”tomte”, ja murteella sanalla ”tunt”.

- Tonttua voitiin kutsua myös pihanhaltijaksi, jolla uskottiin olevan maagista voimaa maailman tuonpuoleisuuteen.
- Pihatontun aluetta oli oma piha, (ruotsiksi ”tomten”).
- Tonttujen uskottiin asuvan talojen vinteilä, lattian alla tai eri osissa kotitaloa. Ajateltiin, että tonttu ei halua, että ihmiset näkevät hänet.

Uskottiin, että tontut voivat olla ystävällisiä ja että he huolehtivat pihan eläimistä.

- Tontut pitivät erityisesti huolta tietyistä pihan hevosista ja siksi tontut liitettiin myös talleihin (tallitonttu).
- Tontun uskottiin useimmiten olevan pieni tai lyhytkasvuinen ukko.
- Tontun tunnisti parhaiten punaisesta tupsulakista.
- Tontun sanottiin pukeutuvan harmaaseen asuun ja polvihousuihin.
- Pohjanmaalla uskottiin yleisesti että tontulla oli vain yksi silmä.

Pohjanmaalla oli uskomuksia, että tonttu voisi olla myös nainen. Ajateltiin myös niin, että tonttu voi olla naimisissa.

Tonttujen ajateltiin olevan työmoraalin herättäjiä – niiden uskottiin palkitsevan ahkeruudesta ja rangaistavan hutiloinnista.

- Oli vaarallista ärsyttää tonttua! On olemassa monenlaisia tarinoita tontun kostosta.

Tapoihin kuului antaa tontulle joulupuuro kiitokseksi tämän ahkerasta työpanoksesta. Tämä on ainoa tapa, jolla pihatonttu liitetään joulunviettoon.

- Tontulle voitiin antaa muita joululahoja kuten kenkiä tai vaatteita.
- Monet pohjalaiset tarinat kuitenkin varoittavat, että tontulle ei saa antaa liian hienoja vaatteita – silloin tontusta tulee ylimielinen.

Naamiopukit Pohjanmaalla

Hyvin vanha pohjoismainen naamiointitapa, joka liittyy keskitalveen ja jonka arvellaan syntyneen jo viikinkiaikana.

- ”Skråbock” on ruotsinkielinen murrenana ja tarkoittaa tunnistettavuuden peittävää naamiota.

Pukkinaamariperineet alkavat Pohjanmaalla 21.12 ja päättyvät Nuutinpäivään.

- Pukkinaamiossa voitiin kulkea myös muun muassa toisena joulupäivänä, uutena vuotena ja loppiaisena.
- Naamiopukit vierailivat kylien pihoilla ja puutarhoissa. Yleensä kylän nuoret kulkivat pukkinaamareilla.
- Yksi perinteen riemuista oli, kun isännät yrittivät arvata kuka naamiopukki oikeasti oli!

Naamiopukit eivät jakaneet joululahjoja.

- He saattoivat olla oikein vihaisiakin.
- ”Piiska-Paavo”-pukki Alavetelissä ja Kokkolassa esimerkiksi kiusasi lapsia kuusenoksaluudalla.

Naamiopukkiperinne oli lähes hävinnyt toiseen maailmansotaan tultaessa.

- Sitä löytyi vielä joiltain alueilta kuten Katternösta Pedersörestä 1990-luvulla.

Joulupukki saapuu Pohjanmaalle

Joulupukki on nuorempi versio naamiopukista, jota tarvittiin, kun joululahjat piti jakaa.

- Joulupukki esiintyi ensimmäisiä kertoja ylempien säätyjen tavoissa 1800-luvun alkupuolella.
- Sitä tavattiin muun muassa Lapväärtin pappilassa noin vuonna 1840.

Joulupukki jakoi joululahjoja Pohjanmaalla vielä 1980-luvulla.

- Pukki esitteli itsensä sanomalla ”Löytyykös täältä kilttejä lapsia?”.

1800-luvun lopulla naamiopukin turkiksesta tuli nurin päin käännetty karvainen takki.

- Naamiopukilla oli yllä nahkalakki, karvahanskat, tummat housut, yleisestikin tummat vaatteet eikä paljon punaista ja kasvoilla yksinkertainen naamio tai vain irtoparta.

Meidän ajan joulupukki

Punaisiin vaatteisiin pukeutunut setä, joka tietää kuinka lapset ovat käyttäytyneet vuoden aikana.

- Oman aikamme pukki on saanut tyyliinsä vaikutteita populaarikulttuurista ja Yhdysvalloista.
- Pohjoimaissa Joulupukki vierailee kodeissa jo jouluaattoitana.

Walt Disney'n piirtämillä sarjoilla on ollut suuri vaikutus nykyisen pukin ulkoasuun ja olemukseen.

Myös Coca Colan joulumainokset ovat vaikuttaneet pukkiin.

- Amerikkalainen taiteilija Haddon Sundblom, jolla on ahvenanmaalaiset sukujuuret, mainitaan joulupukin tyylin taustavaikuttajana.

Jo 1880-luvulta peräisin olevissa kiiltokuvissa näkyy punavalkoinen pukki.

- Nämä kiiltokuvat saivat vaikutteita Saksasta.

Meidän aikamme monet erilaiset perinteet sekoittuvat käsitteissämme siitä, millainen on ”oikea joulupukki”.

